

VERBENS MORFOLOGI I SKRIVEN RIKSSVENSKA

Harry Perridon (Universiteit van Amsterdam)

SAMMANFATTNING

I denna uppsats försöker jag ge en uttömmande beskrivning av de verbformer som förekommer i skriven rikssvenska. Med 'riks-svenska' menar jag här den norm för 'korrekt språkbruk' som undervisas i de svenska skolorna. Därmed är den resulterande delgrammatiken karakteriserad som normativ: den beskriver inte alla de former som faktiskt förekommer i skrift, utan bara dem som läroböckerna (bl. a. denna artikel) säger är korrekta.¹

För att underlätta upptäckandet av eventuella fel och/eller ofullständigheter i beskrivningen har jag utarbetat en produktionsgrammatik av de svenska verbformerna i form av ett data-program (skrivet i Pascal) som noggrant följer beskrivningen. Den (tills vidare) definitiva versionen av programmet genererar, såvitt jag har kunnat testa det, de 'korrekta' formerna.

1. FORMTYPER

Det svenska verbet har enligt de gängse läroböckerna i svensk grammatik (som t.ex. Thorell 1973 och Wessén 1968) följande former: INFINITIV (= uppslagsformen), S-INFINITIV, IMPERATIV, PRESENS, S-PRESENS, IMPERFEKT, S-IMPERFEKT, PRESENSPARTICIP, PERFEKT-PARTICIP (i de tre formerna SG. UTRUM, SG. NEUTRUM och PLURAL/BESTÄMD), SUPINUM, S-SUPINUM, KONJUNKTIV PRESENS och KONJUNKTIV IMPERFEKT. Som avledningar, och inte som verbformer, betraktas vanligen VERBALABSTRAKTA på -ing/-ning och -nde, NOMINA AGENTIS på -are och GERUNDIVA på -bar och (e)lig.

I denna framställning av rikssvensk verbmorfologi har KONJUNKTIV-formerna inte tagits med, därför att de knappast förekommer i nusvenskt skriftspråk (förutom i stelnade former som leve, Gud-

skelov, vore m.fl.) Av samma skäl har behandlingen av det finita verbets pluralformer fått vika: sedan 1960-talet är dessa sista rester av den gamla kongruensböjningen definitivt försvunna ur skriftspråkets alla stilarter.

1.1 Supinum och perfektparticip

Supinum kan i svenskan varken funktionellt eller, som i de övriga germanska språken, morfologiskt sett betraktas som en form av perfektparticipet. Till sin funktion är supinum en verbform som tillsammans med de finita formerna av hjälpverbet ha bildar de sammansatta tempusformerna PERFEKT och PLUSKVAMPERFEKT, och som därför inte fattas vid något verb. Perfektparticipet däremot är, som bl.a. Collinder (1974) och Platzack (1980) har påpekat, ett adjektiv som avletts av antingen ett verb eller en verbfras, men som i övrigt inte skiljer sig på något sätt från andra adjektiv: det kongruensböjs, och det kan användas både attributivt och predikativt. Perfektparticip kan i motsats till supinum inte bildas av intransitiva fortgångsverb (som t.ex. prata, dansa, knoga), eller av deponens (som t.ex. vistas, trivas, slåss).

Till sin form skiljer sig supinum från perfektparticip n.sg. i följande fall: a) starka verb har supinum på -it, medan n.sg.

av perf.part. slutar på -et, t.ex. spruckit mot sprucket

b) vissa oregelbundna 'kortverb' har regelbundet supinum, men ett starkt avvikande perfektparticip, t.ex. gått mot gånget

c) perf.part. kan vara en avledd sammansättning, dvs vara avlett av en ordfogning, som t.ex. verb + rumsadverb: ta + emot → emot-

taget, inte → *taget emot; i konstruktioner med supinum däremot finns ordformen kvar: (har/hade) tagit emot.

En form som (e)mottagit är supinumform till det sammansatta verbet (e)motta(ga), och inte till verbfrasen ta(ga) emot, vilket bl.a. framgår av det faktum att det mellan (e)mottagit och tagit emot föreligger samma skillnad i betydelse, resp. stil, som mellan (e)mottager och tager (e)mot.

I annat fall har supinum samma form som perfektparticip n.sg. (= synkretism).

1.2 S-former

S-infinitiv, s-presens, s-imperfekt och s-supinum kan antingen betraktas som de passiva formerna av ett aktivt verb, eller som formerna av ett avlett verb med passiv (eller reciprok) betydelse. För den senare analysen talar kanske att det också finns primära, dvs icke-avledda, s-verb: de s.k. deponentia. Gemensamt för alla s-verb, avledda och icke-avledda, skulle då vara att de i allmänhet inte kan bilda avledningar som presens- och perfektparticip, gerundiver, nomina agentis och verbalabstrakter.

Följande verbkategorier kan inte bilda s-former:

- Hjälppverb
- Intransitiva övergångsverb, som t.ex. bli, dö, försvinna
- Intransitiva fortgångsverb som tar ett 'tingligt', 'icke-levande' subjekt, som t.ex. gälla, vara (-ade)

1.3 Översikt över verbformer och -avledningar

I 1) ges det, sammanfattningsvis, en översikt över de verbformer och verbavledningar som förekommer i rikssvenskan.

1)

GRUNDORD

VERB	S-VERB	ADJEKTIV	NOMEN
*infinitiv	*s-infinitiv	*presensparticip	nomen agentis
*presens	*s-presens	*perfektparticip	verbalabstrakt 1
*imperfekt	*s-imperfekt	gerundivum	verbalabstrakt 2
*supinum	*s-supinum		
*imperativ	*<s-imperativ>		

De former som är försedda med en asterisk brukar i svensk grammatik betraktas som verbformer, och kommer därför att beskrivas i denna uppsats.

Verbalabstrakt 1 är -ende/-ande formen, och verbalabstrakt 2 (n)ing/-else formen

2. BÖJNINGSTYPER

Som i de övriga germanska språken kan verben i svenskan delas in i starka och svaga: 'starkt' kallas ett verb vars stam, med eller utan vokalförändring ('avljud'), kan användas som imperfektform; och 'svagt' ett verb som behöver stöd av ett (dental)suffix för att bilda en imperfektform.

De svaga verben brukar i svensk grammatisk tradition delas in i tre subklasser efter det ljud som deras stammar slutar på:

1) stammar som slutar på obetonat -a , t.ex. tala, älska

2) stammar som slutar på konsonant , t.ex. böja, köpa

3) stammar som slutar på betonad vokal, t.ex. tro, se

Till svag 3 (den s.k. 'tredje konjugationen') räknar jag alla verbstammar som slutar på betonad vokal (jfr. Hellberg 1978), dvs även de som i de flesta svenska språklärororna (t.ex. Beckman, 1964, Collinder 1974, Thorell 1973, Wessén 1968) betraktas som starka verb: dra, ta, be, ge, le, se, bli, få, gå, slå, stå, dö.

Följande verb som alla har oregelbundet presens bildar en grupp för sig (om man så vill: 'femte konjugationen'): vara, veta, skola, kunna, måste, vilja.

Av dessa böjningstyper är svag 1 den enda produktiva: alla nybildade verb böjs enligt denna 'första konjugation'. Svag 2 omfattar, om man bortser från sammansättningar, ungefär 300 verb, svag 3 mellan 50 och 60 verb, och 'stark' knappt 100 verb. Det är alltså fullt möjligt att ställa upp en lista över alla oregelbundna verb (= verb som inte böjs enligt svag 1), och Collinder (1974, 83-99) verkar vara ett försök i den riktningen. Andra svenska språkläror nöjer sig med en lista över de starka verben plus några oregelbundna verb av typen göra, impf. gjorde, men underlåter att ange hur man kan bestämma till vilken böjningstyp ett givet verb hör. Att det här föreligger ett reellt problem framgår av exemplen i 2), som visar att verb med ungefär samma fonologiska struktur i uppslagsformen (= infinitivformen) böjs enligt olika böjningsmönster:

2)	svag 1	svag 2	stark
	älta	välta	svälta
	bringa	ringa	springa
	räta	mäta	äta

Dessutom finns det några verb som har identiska uppslagsformer, men som tillhör olika konjugationer:

3)

A. stark + svag 1

befara/frysa/sluta
sticka/svälta/vara
beta/påta

B. svag 2 + svag 1

leda/ringa/rista
sprätta/störa/yra
synas

Trots motexemplen i 2) och 3) tycks det finnas ett visst samband mellan ett verbs konjugationstillhörighet och dess fonologiska form (i uppslagsformen). Det osammansatta svenska verbet är, om vi bortser från svag 3-typen (som är automatiskt identifierbar), tvåstavigt, och slutar på -a: dess fonologiska struktur kan generaliseras som: $C_nVC_m a$, där n och m kan anta ett värde från 0 till och med 3, med den restriktionen att m och n inte samtidigt kan anta värdet 0. Vi kan nu göra följande iakttagelser:

1) om m är 3 eller 0 så tillhör verbet ifråga svag 1, t.ex.

skvallra, älska, töa, skria

2) om $m = 2$ och $n = 0$ så tillhör verbet svag 1, t.ex. yppa, yrka²

3) av de 289 möjliga $C_{m=2}$ kombinationerna finns det 113 representerade i verbens uppslagsformer. Av dessa 113 C_m kombinationer är det bara 30 som förekommer i oregelbundna verb: de är understrukna i nedanstående diagram över C_m -kombinationer (I detta diagram har, för utrymmes skull, kombinationer med b, c, h och x utelämnats: alla verb i vilka en sådan kombination (bb, bl, br, mb, ch, xl, xn, xt) föreligger böjs enligt svag 1). Möjliga C_m -kombinationer i sammansättningar av ta, ha och dra är asteriskförsedda i diagrammet:

	D	F	G	J	K	L	M	N	P	R	S	T	V
D	DD	-	-	JD	-	LD	-	<u>ND</u>	-	RD	-	-	-
F	-	FF	-	-	-	LF	MF	-	-	-	-	-	-
G	DG	-	<u>GG</u>	-	-	LG	-	<u>NG</u>	-	RG	-	TG	-
J	<u>DJ</u>	-	-	-	-	<u>LJ</u>	<u>MJ</u>	<u>NJ</u>	PJ	<u>RJ</u>	SJ	TJ	VJ
K	DK	-	-	JK	<u>CK</u>	LK	MK	<u>NK</u>	-	<u>RK</u>	SK	-	-
L	DL	FL	GL	JL	KL	<u>LL</u>	ML	-	PL	RL	SL	TL	VL
M	-	-	-	JM	-	LM	<u>MM</u>	-	-	<u>RM</u>	-	-	-
N	DN	-	GN	JN	KN	LN	<u>MN</u>	<u>NN</u>	PN	RN	SN	TN	VN
P	-	-	-	JP	-	<u>LP</u>	<u>MP</u>	-	<u>PP</u>	<u>RP</u>	SP	-	-
R	DR*	FR	GR	-	KR	LR	MR	NR	PR	RR	SR	TR	VR
S	DS	<u>FS</u>	GS	JS	KS	LS	MS	<u>NS</u>	PS	RS	<u>SS</u>	TS	-
T	DT*	<u>FT</u>	GT*	JT	KT	<u>LT</u> *	MT*	<u>NT</u> *	PT*	RT*	<u>ST</u> *	<u>TT</u> *	VT*
V	-	-	-	-	-	<u>LV</u>	-	-	-	<u>RV</u>	-	-	-

Diagram 1: möjliga C_m -kombinationer ($m = 2$)

Om vi också drar in V:s kvalitet i analysen får vi följande fördelning av de i diagram 1 understrukna konsonantkombinationerna i regelbundna verb:

V = ä : alla kombinationer, utom ft och mp, förekommer. Förutom svälta (som är starkt) böjs dessa verb enligt svag 2

V = a : bara ll förekommer: falla är starkt, befalla böjs enl. svag 2

V = e : bara tt förekommer: vetta böjs enligt svag 2

V = i : följande kombinationer förekommer: ft, gg, ck, lj, ll, mm, mp, nd, ng, nk, nn, nt, pp, st, tt. Verben är antingen starka, eller böjs enl. svag 2.

V = o : bara mm förekommer: komma är starkt

V = u : bara ng, nk och gg förekommer. sjunga, sjunka och hugga är starka

V = y : följande kombinationer förekommer: ft, gg, ck, mm,
ng, ll, nn, rk, ss. Verben böjs enligt svag 2.

V = å : endast ll förekommer. hålla är starkt.

V = ö : följande kombinationer förekommer: dj, lj, nj, rj,
mm. Verben böjs enligt svag 2.

Det är alltså framför allt verb med kort ä, y, ö (svag 2) och i (stark/svag 2) som är oregelbundna.

4) Om m = 1 och V = ö eller ä, så böjs verbet ofta enligt svag 2, t.ex. böja, lösa, höra, läsa, läka.

Om m = 1 och V = i, y eller u är verbet ofta starkt, t.ex.:
bita, vrida, snyta, bjuda.

På grundval av dessa iakttagelser, och med hjälp av Baklänges-
ordboken (Allén m.fl. 1981), ett absolut oumbärligt hjälpmedel i undersökningar av den här typen, kan vi nu skriva en procedur som automatiskt bestämmer ett givet verbs böjningstyp. I nedanstående Funktion detsort ges algoritmens allmänna struktur, medan det i det därpå följande programfragmentet ges en detaljbild av den del av funktionen som handlar om verb med en struktur -äCCa.

Eftersom funktionen detsort granskar verbformen baklänges, kan den klara av både sammansatta och icke-sammansatta verb: simplex-
verbet är i svenskan alltid sista ledet i ett sammansatt verb. Att hänsyn måste tagas till de sammansatta verben har endast i ett fåtal fall komplicerat formuleringen av funktionen. Detta var framför allt fallet när simplexverbet började med vokal, jfr. t.ex. äta → aväta/tjuväta med väta → nerväta/sängväta.


```

FUNCTION detsort (V : Verb) : INTEGER
VAR d : ystring; a, nr : INTEGER; p, q, r, x, y, z : CHAR;

BEGIN
a := antalet bokstäver i Verbet;
IF verbet slutar på 's'
THEN IF verbet slutar på 'ss'
      THEN ta bort 'ss'
      ELSE ta bort 's' ;
IF verbet = måste
THEN nr := 5
ELSE IF verbet inte slutar på 'a'
      OR verbet = 'dra', 'ha' eller 'ta'
      THEN nr := 3
      ELSE BEGIN
          nr := 1;
          IF a = 3
          THEN BEGIN
              IF verbet = 'äga', 'yva', 'yra', 'ida', 'öda', 'åka',
              eller 'ösa'
              THEN nr := 2
              ELSE IF verbet = 'äta' THEN nr := 4
              END (* THEN *)
          ELSE BEGIN
              z := verbstammens sista bokstav; y := etc. etc.
              IF verbet slutar på VCa
              THEN CASE V OF
                  a : <IF (x = 'f') AND (z = 'r') THEN nr := 4>
                     etc. etc.
                  END (* CASE V *)
              ELSE IF verbet slutar på VCCa
              THEN CASE V OF
                  ä : etc etc.
                  END;(* CASE V *)
              IF verbet är en sammansättning av 'dra' eller 'ta'
              THEN nr := 3
              END (* ELSE 'a > 3' *)
          END; (* ELSE 'nr ≠ 3' *)
detsort := nr
END; (* detsort *)

```

```

ELSE IF vokal(x) AND konsonant(y) AND konsonant(z) AND a>4
THEN CASE x OF
  'ä': CASE y OF
    'n': BEGIN
      IF ((z IN ['d','g','j','n'])
          AND NOT(verbet = gänga, stränga, skända, blända))
      OR ((z = 'k') AND NOT(r IN ['b','l'])) THEN nr := 2;
      IF (a>5) AND (r = 'l')
      THEN IF ((q = 'b') AND (z = 'k'))
            OR ((q = 'g') AND (z = 's')) THEN nr := 2
      END;
    'l': BEGIN
      IF (z IN ['j','p','v'])
      OR ((z = 't') AND (r IN ['m','v']))
      OR ((z = 'l') AND NOT(r IN ['j','s'])) THEN nr := 2;
      IF ((a>5) AND (r = 'v') AND (z = 't'))
      THEN IF q = 's' THEN nr := 4
      END;
    'g': IF (r = 'l') AND (z = 'g') THEN nr := 2;
    'm': IF (z IN ['j','n'])
          OR ((z = 'm') AND NOT(r IN ['h','v'])) THEN nr := 2;
    'r': BEGIN
      IF (z IN ['k','p'])
      OR ((r IN ['n','v']) AND (z = 'j'))
      OR ((r = 'v') AND (z = 'm')) THEN nr := 2;
      IF (a>5) AND (r = 'v')
      THEN IF (q = 's') AND (z = 'j') THEN nr := 4
            ELSE IF (q = 's') AND (z = 'm') THEN nr := 1
      END;
    's': IF ((r = 'f') AND (z = 't'))
          OR (z = 's') THEN nr := 2;
    't': IF (r = 's') AND (z = 't') THEN nr := 2
          ELSE IF (a>6) AND (z = 't')
                THEN IF (q = 'k') AND (r = 'v') THEN nr := 2;
    'p': IF z = 'p' THEN nr := 2;
    'd': IF (z = 'j') AND (r IN ['l','t']) THEN nr := 2;
    'c': IF r IN ['m','n','r','t','v'] THEN nr := 2
          ELSE IF (a>5) AND (r = 'l')
                THEN IF NOT(q IN ['b','f']) THEN nr := 2;
    'f': IF verbet = 'gläfsa' THEN nr := 2;
    'b','j','k','v','x':
    END; (* CASE y *)
  'ö': etc. etc.

```

Fragment ur funktionen detsort (verb som slutar på -äCCa#)

Funktionen detsort gör det överflödigt att ha ett lexikon i vilket verben är specificerade för konjugationstillhörighet. Om det av något annat skäl behövs ett lexikon (t.ex. för semantisk information) kan funktionen utgå.

3. BÖJNINGSFORMER

I diagram 2 på nästa sida ges det en översikt över de böjningsformer som förekommer i skriven rikssvenska.

I den mera detaljerade beskrivningen av dessa former i avsnitten 3.1 - 3.6 har formtyperna (IMPERATIV osv), och inte böjningstyperna (SVAG 1 osv) tagits som utgångspunkt. Samma procedur har följts vid uppställandet av produktionsgrammatiken, som därför är uppbyggd som en samling funktioner av typen FUNCTION <formtyp>, där <formtyp> står för 'imperativ', 'presens' osv. I denna grammatik genereras de enskilda verbformerna på följande sätt:

för alla böjningstyper gäller:

FORM (= uppslagsformen)	←———→	S-INFINITIV
FORM	—————→	PRESENSPARTICIP
IMPERFEKT	—————→	S-IMPERFEKT
SUPINUM	—————→	S-SUPINUM

(<formtyp x> ———→ <formtyp y> läses som: 'x används som grundform i y' eller som 'funktionen x anropas i funktionen y')

för SVAG 1 och SVAG 3 gäller dessutom:

FORM ———→		IMPERATIV		—————→	NEUTRUM
		PRESENS			
		S-PRESENS			
		IMPERFEKT			
		SUPINUM			
		PERFEKTPARTICIP			

Diagram 2

SVAGA

STARKA

	obetonat a	betonad vokal	konsonant	konsonant
Infinitiv	-	-	-a	-a
S-infinitiv	-s	-s	-as	-as
Imperativ	-	-	-	-
Presens	-r	-r	-(er)	-(er)
S-presens	-s	-s	-(e)s	-(e)s
Pres.part.	-nde	-ende	-ande	-ande
Perf.part.u.	-d	-dd	-D	-en
pl.	-de	-dda	* -Da	-na
n.	-t	-tt	s -T	-et
Supinum	-t	-tt	a -T	-it
S-supinum	-ts	-tts	m -Ts	-its
Imperfekt	-de	-dde	2 -De	-
S-imperfekt	-des	-ddes	* -Des	-s

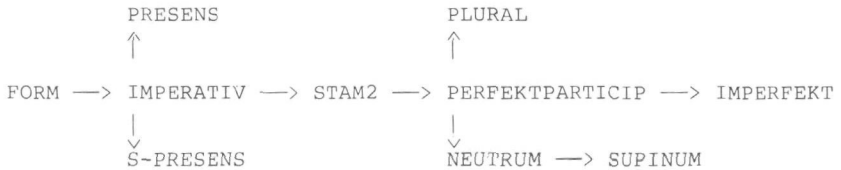
D läses som '-' om stammen slutar på konsonant + d/t
 som 't' om stammen slutar på tonlös konsonant,
 eller på lång vokal + n
 som 'd' i alla andra fall

T läses som '-' om stammen slutar på konsonant + t
 som 'förändra d till t' om stammen slutar på kons + d
 som 't' i alla andra fall
 om stammen slutar på lång vokal + d, så förändras detta d till t.

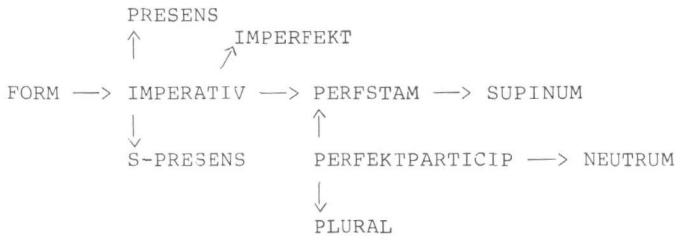
Diagram 2 Översikt över de i rikssvenskan använda verbsuffixen

I programmet bildas alltså alla SVAG 1 och SVAG 3 former (utom perfektparticip neutrum och plural) direkt av uppslagsformen.

SVAG 2 uppvisar följande avhängigheter:

och förhållandet mellan de olika funktionerna i genereringsprocessen av starka verbformer är:

En form som sålde genereras alltså på följande sätt:

sälja	uppslagsform
-a	
sälj	imperativ
-j/ ä → å	
sål	stam2
+d	
såld	perfektparticip
+e	
sålde	imperfekt
+s	
<u>sålde</u>	s-imperfekt

Denna genereringshistoria avviker i hög grad från den som producerar talades eller dracks:

tala	form	dricka	form
+de		-a	
talade	imperfekt	drick	imperativ
+s		avljud	
<u>talades</u>	s-imperfekt	drack	imperfekt
		+s	
		<u>dracks</u>	s-imperfekt

3.1 Infinitiv, s-infinitiv och imperativ

Utgående från uppslagsformen (= verbets infinitivform) konstruerar man verbets stam, och därmed -om verbet inte är ett deponens- dess imperativform, genom att tillämpa följande regler:

1. Om verbet böjs enligt SVAG 1 eller SVAG 3 sammanfaller imperativformen med uppslagsformen. Detta gäller både för 'vanliga' verb och för deponentier. (I det senare fallet får man verbets stam genom att stryka slut-s eller -ss) I annat fall tillämpa reglerna 2-5:
2. Om verbet slutar på -s (dvs. är ett deponens): stryk detta s
3. Stryk slut-a-et
4. Om verbet nu slutar på -dj eller -svärj så stryk j-et
5. Om verbet är ett deponens sammanfaller dess imperativ med dess presens: se nedan (avsnitt 3.2 om s-presens)

För att få imperativens riktiga (skrift)form måste också stavningsregel I tillämpas:

STAVNINGSGREGLER I Icke-intervokalistiskt mm stavas m

T.ex.:

<u>uppslagsform</u>	<u>böjningstyp</u>	<u>stam</u>	<u>imperativ</u>	<u>tillämpade regler</u>
tala	1	tala	tala	1
tro	3	tro	tro	1
känna	2	känn	känn	3
glömma	2	glömm	glöm	3 (+ St I)
skämmas	2	skämm	skäms	2, 3, 5 (+ St I)
bedja	4	bed	bed	3, 4
svärja	4	svär	svär	3, 4

Modala hjälpverb har ingen imperativform: *kan/ *måste/ *skall/ *bör/ *vill.

Enligt de språkforskare som antar att ett morfem har en, och endast en, grundform (den s.k. 'underliggande' formen) bildas infinitivformen alltid av verbets stam + ändelsen -a. En senare, fonologisk, regel skulle då förvandla kombinationen Va i SVAG 1 och SVAG 3 till V. (t.ex. Lindberg 1976, 69 och Thorell 1973, 107-8). Detta synsätt torde vara felaktigt. Former som N: broar, åar, A: fria, krya och V: töa, förråa ger oss ingen anledning förmoda att det skulle finnas någon regel i svenskan som förvandlar Va till V. Dessutom kan det resas den invändningen mot själva 'underliggande former' teorin att det inte finns någon icke-godtycklig metod enligt vilken man kan avgöra vilken form som är primär, och vilken som är sekundär: är t.ex. lid (imp) primärt i förhållande till led (impf), och sade sekundärt i förhållande till säg?

S-infinitiv kan, såvitt det inte är uppslagsformen, konstrueras genom att ett s läggs till uppslagsformen: begagna - begagnas; använda - användas; betro - betros.

3.2 Presens, s-presens och s-imperativ

Presens- och imperativformen till ett s-verb, eller om man så vill s-presensformen, bildar man av verbstammen (se 3.1) genom tillägg av -es ifall stammen slutar på -s eller -ag, och av -s i annat fall. I mer formella stilarter kan -es användas vid alla verb som slutar på konsonant.

Exempel: kysses, drages, tages, (*drags/*tags), skäms, tycks,
lyckas, tros, undanbedes

Det finns inget skäl att anta att s-presens bildas av presens, med hjälp av en särskild regel som skulle förändra rs till s (t.ex. Beckman 1964, 118).

Presensformen är identisk med verbets stam om denna stam slutar på -r eller på -al, -ål eller -jäl. T.ex.: hör, lär, yr, mal, gal, tål, stjäl (jfr. anmäler!).

I annat fall har presens formen: stam + r om stammen slutar på vokal, och stam + er om stammen slutar på konsonant.

Oregelbundna är femte konjugationens presensformer: är, kan, skall, vill, måste, och vet.

e-et i ändelsen er kan med fog betraktas som ett stödljud, som automatiskt skjuts in mellan en konsonant ($\neq$ r) och ett r (eller l) framför en ordgräns (#), eller en konsonant (jfr. också: N offer vs. offret; och A vackra vs. vacker/vackert). Med denna regel i grammatiken kan beskrivningen av presensformerna förenklas till: presens bildas av stam + r (om stammen inte slutar på -r osv. se ovan).

Exempel: tala + r $\rightarrow$ tal^rar; tro + r $\rightarrow$ tr^ror;

glömm + r $\rightarrow$ glömm^r $\rightarrow$ glömm^rer

3.3 Presensparticip

Presensparticip bildar man enklast genom att ta uppslagsformen som utgångspunkt: om denna slutar på obetonat a tillägger man -nde, i annat fall -ende; t.ex. tala + nde → talande; springa + nde → springande; tro + ende → troende. Av kortverb kan man inte bilda pres.part.; istället använder man pres.part.formerna till de motsvarande 'långa' verben:

ta	taga	tagande	(*taende)
dra	draga	dragande	(*draende)
be	bedja	bedjande	(*beende)
ge	giva	givande	(*geende)
bli	bliva	blivande	(*bliende)
ha	hava	havande	(*haende)
klä	kläda	klädande	(*kläende)
spä	späda	spädande	(*späende)
trä	träda	träddande	(*träende)
rå	råda	rådande	(*rående)
bre	breda	bredande	(*breende)

3.4 Perfektparticip

Som framgår av diagram 2 bildas perfektparticip (sg. utrum) av verbstammen genom tillägg av -en (starka verb) eller -D (svaga verb). Verbstammen måste emellertid undergå vissa förändringar innan dessa ändelser kan tilläggas: en del starka verb har en annan stamvokal i perf.part. än i stammen (avljud), och vissa svaga verb med stam på -j saknar detta j i perf.part., och har dessutom oomljudd vokal i perf. mot omljudd vokal i presensstammen.

Avljud föreligger i följande fall:

<u>stam</u>	<u>perf.part.</u>	<u>exempel</u>
långt <u>y</u>	långt <u>u</u>	bryt - brut(en)
långt <u>ä</u>	långt <u>u</u>	bär - bur(en) <u>men</u> : ät - ät(en)
kort <u>i</u>	kort <u>u</u>	vinn - vunn(en) <u>men</u> : ligg - leg(at)
kort <u>ä</u>	kort <u>u</u>	svält - svult(en)

I annat fall är perfektstammen identisk med presensstammen.

I produktionsgrammatiken bildas perfektstammen med hjälp av följande funktion:

```

FUNCTION perfstam (V : Verb) : ystring;
VAR ps : ystring; a : INTEGER; x, y, z : CHAR;
BEGIN
ps := stam(V); a := antal bokstäver i ps;
z := bokstaven på plats a i ps; y := bokstaven på plats a-1 i ps;
IF a > 2 THEN x := bokstaven på plats a-2 i ps;
IF y = 'ä'
THEN BEGIN
IF z IN ['l', 'r']
THEN BEGIN
förändra y till 'u';
IF x = 'j' THEN stryk x
END
END
ELSE IF y = 'y' THEN förändra y till 'u'
ELSE IF x IN ['i', 'ä']
THEN BEGIN
IF y = 'g'
THEN BEGIN
förändra x till 'e';
stryk z
END
ELSE förändra x till 'u'
END;
perfstam := ps
END ( * perfstam * )

```

Hos några svaga verb skiljer sig presensstammen från den stam som perf.part. bildas av. Det rör sig om följande olikheter:

- a) presensstammen har omljudd vokal, medan vokalen i perf.part. är omljudd, t.ex. sätt - satt, säg - sag(d)
- b) presensstammen slutar på ett -j som fattas i part.perf., t.ex. skilj - skil(d)
- c) framför ändelsen -d eller t stavas nn : n, och mm : m (Stavningsregel I), t.ex. känn - kän(d)
- a) förekommer hos : göra - gjord (märk stavningen av j-ljudet)
böra - bort (sup), töra(s) - torts (sup)
säga - sagd, sätta - satt, lägga - lag(d) med kort a.
- a) + b) hos: städja -stadd, glädja - gladde (impf), vänja -vand,
välja -vald, dölja -dold, smörja -smord, spörja -
spord, och sälja - såld
- och b) hos : skilja -skild, och stödja -stödd

Med hjälp av funktionen stam2 omformas ovannämnda verbstammar till former som tjänar till input för funktionen perfektparticip.

```
FUNCTION stam2 (V : Verb) : ystring;
VAR s2 : ystring; a : INTEGER; w, x, y, z : CHAR;
BEGIN
s2 := imperativ(V); a := antal bokstäver i s2;
y := bokstaven på plats a-1 i s2; z := bokstaven på plats a i s2;
IF a > 2
THEN BEGIN
x := bokstaven på plats a-2 i s2;
IF ((x = 'g') AND (y = 'ö') AND (z = 'r'))
OR s2 = 'bör' eller 'tör'
THEN BEGIN
förändra y till 'o';
IF x = 'g' THEN insertera 'j' efter x
END
END
```

```

ELSE IF ((x='s') AND (y='ä') AND (z='g'))
      OR ((x='t') AND (y='ä') AND (z='d'))
      OR s2 = 'gläd'
      THEN förändra y till 'a'
END;
IF a > 3
THEN BEGIN
  w := bokstaven på plats a-3 i s2;
  IF ((w='l') AND (x='ä') AND (y='g') AND (z='g'))
    OR ((w='s') AND (x='ä') AND (y='t') AND (z='-T'))
    OR ((w='v') AND (x='ä') AND (y IN ['l', 'n']) AND (z='j'))
  THEN BEGIN
    förändra x till 'a'; stryk z
  END
ELSE IF ((w='s') AND (x='ä') AND (y='l') AND (z='j'))
  THEN BEGIN
    förändra x till 'å'; stryk z
  END
ELSE IF ((w='d') AND (x='ö') AND (y='l') AND (z='j'))
  OR ((w='m') AND (x='ö') AND (y='r') AND (z='j'))
  OR ((w='p') AND (x='ö') AND (y='r') AND (z='j'))
  THEN BEGIN
    förändra x till 'o'; stryk z
  END
ELSE IF ((w='k') AND (x='i') AND (y='l') AND (z='j'))
  THEN stryk z
END;
IF (y IN ['m', 'n']) AND (z = y) THEN stryk z;
stam2 : s2
END; (* stam *)

```

3.4 Perfektparticipets utrumform

3.4.1 Ändelserna

Som framgår av diagram 2 bildar de svaga verben ett perf. part. med hjälp av suffixen -d, -t, dd och $-\emptyset$ (om man nu vill kalla detta $-\emptyset$ för ett '(noll)-suffix'). Dessa suffix fördelar sig på följande sätt:

svag 1 —————> d
 svag 3 —————> dd
           dental ———> $\emptyset$
 svag 2 tonlös ———> t
           tonande ———> d

Dental är en verbstam om den slutar på konsonant + d eller t; tonlös om den slutar på k, p, t, s eller x, eller om den slutar på ynn, yn, ön, en eller ån; i annat fall är stammen tonande (verbstammar på -f, -c, h förekommer inte).

En del kortverb kan inte bilda perf.part. I stället använder man perf.part. till de motsvarande 'långa' verben:

dra *dradd draga dragen

ta *tadd taga tagen

ge *gedd giva given

ha *hadd hava havd

-bli *-blidd -bliva -bliven

eller också ett annat adjektiv: dö *dödd död.

Få, gå, slå och (i några sammansättningar) stå har oregelbundet (starkt) perf.part. : fången (endast i vissa uttryck);

-gången t.ex. utgången

slagen

-stånden, t.ex. utstånden

3.4.2 Programfragment: funktionen perfektparticip

```

FUNCTION perfektparticip (V : Verb) : ystring
VAR pp : ystring; a : INTEGER; x, y, z : CHAR;
BEGIN
WITH V DO
  BEGIN
CASE sort OF
  1: pp := form + 'd';
  2: BEGIN
      pp := stam2(V);
      IF NOT dental(pp) THEN IF tonlös(pp)
                              THEN pp := pp + 't'
                              ELSE pp := pp + 'd';
      IF pp ='het' eller 'vett' THEN pp := ' --- '
      END;
  3: BEGIN
      pp := form; a := antal bokstäver i pp;
      z := bokstav på plats a i pp; y := bokstav på plats a-1 i pp;
      IF (y='l') AND (z='i') THEN pp := pp + 'ven'
      ELSE IF (y='d') AND (z='ö') THEN pp := pp + 'd'
      ELSE IF (y='h') AND (z='a') THEN pp := pp + 'vd'
      ELSE IF (y IN ['r','t']) AND (z='a') THEN pp := pp + 'gen'
      ELSE IF (y IN ['f','g']) AND (z='å') THEN pp := pp + 'ngen'
      ELSE IF (y='l') AND (z='e') THEN pp := ' --- '
      ELSE IF (y='g') AND (z='e') THEN BEGIN
                              förändra z till 'i';
                              pp := pp + 'ven'
                              END
      ELSE IF (y='l') AND (z='å') AND (a>2)
      THEN BEGIN
          x := bokstav på plats a-2 i pp;
          IF x='s' THEN BEGIN
              förändra z till 'a'; pp := pp + gen
              END
          END
      ELSE pp := pp + 'dd'
      END;
  4: BEGIN
      pp := perfstam(V); a := antal bokstäver i pp;

```

```

IF bokstaven på plats a-1 i pp = 'e'
THEN IF bokstaven på plats a i pp = 'd'
      THEN pp := pp + 'd'
      ELSE pp := ' --- '
ELSE pp := pp + 'en'
END;
5: pp := ' --- '
END ( * CASE * )
END; ( * WITH * )
perfektparticip := pp
END; ( * perfektparticip *)

```

3.4.3 Om stavningen av svaga perfektparticip

I svenskan är vokallängd och konsonantlängd oftast komplementära i betonade stavelser: om vokalen är lång är konsonanten kort, och omvänt. Man kan därför i ortografin nöja sig med att ange konsonantens längd: lång konsonant dubbelskrivs, t.ex.

kära vs. kärra. Det finns alltså inga minimala par $\bar{V}C-VC, \bar{V}\bar{C}-V\bar{C}, VC-V\bar{C}, \bar{V}C-V\bar{C}$. Framför en konsonantgrupp är situationen emellertid en annan: både lång och kort vokal förekommer, vilket

ger minimala par av typen VCC vs $\bar{V}CC$: gäst eller jäst (N) vs. jäst (perf.part. eller sup.), öst (= öster) vs öst (sup.). Denna skillnad i vokallängd kommer inte till uttryck i stavningen: eftersom kombinationen $\bar{V}CC$ endast uppträder i böjningsformer tillämpas här den s.k. 'morfologiska principen' i ortografin, som säger att en ordstam såvitt möjligt skall ha samma form i alla sina böjningsformer. Tillämpningen av denna princip leder till följande anomalier:

-samma skriftform - olika uttal : läkt (N) med kort ä, och
läkt (pp) med långt ä

-olika skriftformer - samma uttal: läkt (N) och läckt (sup.)

Det är inte möjligt att utan ingripande förändringar av hela den svenska ortografin lösa det här berörda stavningsproblemet. Detta pris tycks emellertid vara för högt i förhållande till problemets omfång.

3.5 Supinum och perfektparticipets neutrum- och pluralform

Perfektparticipets neutrumform har t# där utrumformen har d# eller n#, och tt# där utrum har dd#: ökat -ökad; böjt -böjd; taget -tagen; anförtrott -anförtrodd. I annat fall (nämligen när perfektparticipets utrumform slutar på -t) är foremerna identiska: gift -gift; mätt -mätt.

Pluralformen bildas av utrumformen genom:

- a) omformning av ändelsen -en till -na. Framför ändelsen -na enkelskrivs mm och nn: -komm + na → -komna; vunn + na → vunna.
- b) tillägg av -e, om utrumformen slutar på -ad
- c) tillägg av -a, om utrumformen slutar på -Cd eller -Ct

Som det har påpekats i 1.1 är supinum inte detsamma som perfektparticipets neutrumform, fast det till formen oftast sammanfaller med den: hos SVAG 1 och 2 alltid, hos SVAG 3 ofta, och hos STARK aldrig. I funktionen supinum är det därför inte neutrumformen som tas som utgångspunkt för bildningen av de aktuella supinumformerna (detta är bara fallet hos SVAG 2-verb), utan dessa bildas i stället direkt av antingen uppslagsformen (SVAG 1 och 3) eller perfektstammen (STARK).

Supinum har följande former:

SVAG 1: uppslagsform + t, t.ex. tala - talat

SVAG 2: = perf.part.neutrum;

heta och vetta har supinum på -at: hetat/vettat

SVAG 3: uppslagsform + tt, t.ex. tro - trott

Kortverben dra, ha, ta och bli 'lånar' supinum från motsvarande 'långa' verb:

ta taga tagit *tatt
 dra draga dragit *dratt
 ha hava haft *hatt
 bli bliva blivit *blitt

slå har sup slagit i st f regelbundet *slått

(de asteriskförsedda formerna är antingen dialektala, eller talspråkliga)

STARK : perfektstam + it, t.ex. brut + it → brutit

ligga (perfektstam: leg-) använder suffixet -at : legat

bedja lånar sup från be: bett

OREGELBUNDNA är skolat/kunnat/velat/vetat (med suffix -at)

varit och måst

3.6 Imperfekt och s-imperfekt

Det svaga imperfektet har formen perfektparticip + e (eller omvänt formulerat: "Perfektparticip bildas a) av svaga verb vanligen genom att från imperfektum borttaga -e." Beckman 1964, 142). *sagde och *lagde blir: sa(de) och la(de).

Regelbundna (starka) imperfektformer har följande SVAG 3 verb: ha - hade (med kort a!); dra - drog; ta - tog; bli - blev;
be - bad; ge - gav; le - log; se - såg; dö - dog;
få - fick; gå - gick; slå - slog; stå - stod.

Det starka imperfektet bildas av stammen (= imperativformen innan stavningsregel 1 tillämpas) genom avljud (eller rättare sagt: imperativ- och imperfektformen hos starka verb står i ett avljudsförhållande till varandra).

En jämförelse mellan stamvokalen i imperativformen och den i imperfektformen ger följande resultat:

	<u>imperativ</u>	<u>imperfekt</u>	<u>exempel</u>
A. långa vokaler			
	ā	ō	far - for
	ī	ē	lid - led
		ā	giv - gav
	ō	ō	sov - sov
	ū	ō̄	sug - sög
	ȳ	ō̄	nys - nös
	ā	ā̄	låt - lät
	ā	ā̄	ät - åt
		ā	bär - bar
		ō	svär - svor
	ē	ā	bed - bad
B. korta vokaler			
	a	ö	fall - föll
	i	a	vinn - vann
		ā	ligg - låg
	o	o	kom - kom
	u	ö	hugg - högg
	å	ö	håll - höll
	ä	a	svält - svalt

Starka verb som i uppslagsformen slutar på -öCa, -eCCa, -yCCa eller -öCCa förekommer inte.

I algoritmiserad form blir detta:

Del av funktionen imperfekt: 4. starka verb

```

4: BEGIN
  ipf := stam(V); a := antal bokstäver i ipf;
  y := bokstaven på plats a-1 i ipf;
  z := bokstaven på plats a i ipf;
    IF y='ä' THEN IF z='t'
      THEN IF ipf = 'förgät'
        THEN förändra y till 'a'
        ELSE förändra y till 'å'
      ELSE IF (bokstaven på plats a-2 i ipf = 'v')
        AND (z='r')
        THEN förändra y till 'o'
        ELSE BEGIN
          förändra y till 'a';
          IF bokstaven på a-2 i ipf ='j'
            THEN stryk den
          END
        ELSE BEGIN
          x := bokstaven på plats a-2 i ipf;
          IF y='i' THEN IF (x='g') AND (z='v')
            THEN förändra y till 'a'
            ELSE förändra y till 'e'
          ELSE IF y='y' THEN förändra y till 'ö'
          ELSE IF y='u' THEN BEGIN
            förändra y till 'ö';
            IF (bokstaven på plats a-3 IN ['g','k'] )
              AND (x='j')
            THEN stryk x
            END
          ELSE IF y='a' THEN förändra y till 'o'
          ELSE IF y='e' THEN förändra y till 'a'
          ELSE IF y='å' THEN förändra y till 'ä'
          ELSE IF x IN 'i','ä' THEN IF y='g'
            THEN BEGIN
              förändra x till 'å'; stryk z
            END
            ELSE förändra x till 'a'
          ELSE IF x IN 'a','u','å' THEN förändra x till 'ö'
          END;
          IF (y='m') AND (z=y) THEN stryk z
          END;

```

Femte konjugationen, slutligen, har imperfektformerna:

var, skulle, kunde, måste, ville, visste.

S-Imperfekt bildas av imperfektformen genom tillägg av s:

talade + s → talades; sålde + s → såldes; tog + s → togs;
trodde + s → troddes.

NOTER

- ¹ På grund av den intensiva språkträningen (enligt några: språk-indoktrineringen) i det svenska skolsystemet finns det all anledning förmoda att normen inom en nära framtid kommer att återspegla det faktiska språkbruket (i alla fall vad morfologin beträffar).
- ² Detta stämmer inte helt. Efter färdigskrivandet av artikeln upptäckte jag att det finns åtminstone ett verb med en struktur VCCa# som är oregelbundet: ärva, impf. ärvde.

** En kopia av programmet kan fås hos författaren (c/o Skandinavisch Seminarium, Universiteit van Amsterdam, Spuistraat 134, 1012 VB AMSTERDAM).

LITTERATUR

- ALLÉN, Sture/ EEG-OLOFSSON, Mats/ GAVARE, Rolf/ SJÖGREEN, Chr.
1981 Svensk Baklängesordbok, Esselte Studium, Stockholm
- BECKMAN, Natanael
1964⁹ Svensk språklära för den högre elementarundervisningen
Svenska Bokförlaget Bonniers, Stockholm
- COLLINDER, Björn
1974 Svensk språklära, CWK Gleerup, Lund
- HELLBERG, Staffan
1978 The Morphology of Present-Day Swedish. Word-Inflection,
Word-Formation, Basic Dictionary.
Almqvist & Wiksell International, Stockholm
- LINDBERG, Ebba
1976 Beskrivande Svensk Grammatik, AWE/GEBERS, Stockholm
- PLATZACK, Christer
1980 The Swedish Past Participle. Some Arguments for a Lexical
Redundancy Rule. Studia Linguistica XXXIV, 43-78
- THORELL, Olof
1973 Svensk Grammatik, Esselte Studium, Stockholm
- WESSÉN, Elias
1968 Vårt svenska språk, Almqvist & Wiksell, Stockholm

INFINITIV	S-INFINITIV	PRESENSPARTICIP	
PRESENS	S-PRESENS	PERFEKTPARTICIP	SG U
IMPERFEKT	S-IMPERFEKT	-	SG N
SUPINUM	S-SUPINUM	-	PL
IMPERATIV			
anföra	anföras	anförande	
anför	anförs	anförd	
anförde	anfördes	anfört	
anfört	anförts	anförda	
anför			
anknyta	anknytas	anknytande	
anknyter	anknyts	anknuten	
anknöt	anknöts	anknutet	
anknutit	anknutits	anknutna	
anknyt			
antyda	antyd	antydande	
antyder	antyd	antydd	
antydde	antydde	antytt	
antytt	antytts	antyd	
antyd			
avbryta	avbrytas	avbrytande	
avbryter	avbryts	avbruten	
avbröt	avbröts	avbrutet	
avbrutit	avbrutits	avbrutna	
avbryt			
avgöra	avgöras	avgörande	
avgör	avgörs	avgjord	
avgjorde	avgjordes	avgjort	
avgjort	avgjorts	avgjorda	
avgör			
avge	avges	avgivande	
avger	avges	avgiven	
avgav	avgavs	avgivet	
avgett	avgetts	avgivna	
avge			
avlösa	avlösas	avlösande	
avlöser	avlös	avlöst	
avlöste	avlöstes	avlöst	
avlöst	avlöstes	avlösta	
avlös			
avsäga	avsägas	avsägande	
avsäger	avsägs	avsagd	
avsade	avsades	avsagt	
avsagt	avsagts	avsagda	
avsäg			

avskräcka avskräcker avskräckte avskräckt avskräckt avskräck	avskräckas avskräckts avskräcktes avskräckts	avskräckande avskräckt avskräckt avskräckta
avslå avslår avslög avslagit avslå	avslås avslås avslogs avslagits	avslående avslagen avslaget avslagna
avsluta avslutar avslutade avslutat avsluta	avslutas avslutas avslutades avslutats	avslutande avslutad avslutat avslutade
avta avtar avtog avtagit avta	avtas avtas avtogs avtagits	avtagande avtagen avtaget avtagna
avväga avväger avvägde avvägt avväg	avvägas avvägs avvägdes avvägts	avvägande avvägd avvägt avvägda
bedöma bedömer bedömde bedömt bedöm	bedömas bedöms bedömdes bedömts	bedömande bedömd bedömt bedömda
begära begär begärde begärt begär	begäras begärs begärdes begärts	begärande begärd begärt begärda
begagna begagnar begagnade begagnat begagna	begagnas begagnas begagnades begagnats	begagnande begagnad begagnat begagnade
bemöta bemöter bemötte bemött bemöt	bemötas bemöts bemöttes bemötts	bemötande bemött bemött bemötta

SAMENVATTING

In dit artikel probeer ik een zo volledig mogelijke beschrijving te geven van de werkwoordsvormen die in het geschreven 'rikssvenska' voorkomen. Onder 'rikssvenska' versta ik hier de norm voor 'korrekt taalgebruik' die in de zweedse scholen onderwezen wordt. De deelgrammatika die het resultaat van deze studie is, is daarmee gekarakteriseerd als een normatieve: ze geeft geen beschrijving van alle vormen die in een bepaald korpus schriftelijke uitingen voorkomen, maar alleen van die vormen waarvan de leerboeken (alsmede dit artikel) zeggen dat ze 'korrekt' (dwz geproduceerd volgens de regels van een gestandaardiseerde grammatika) zijn.

Om het opsporen van fouten en/of onvolledigheden te vergemakkelijken heb ik een produktiegrammatika in de vorm van een computerprogramma geschreven in Pascal ontwikkeld dat de beschrijving van de deelgrammatika op de voet volgt.

De voorlopig definitieve versie van dit programma produceert, zover ik dat heb kunnen konstateren, de juiste vormen.